

## ΧΡΙΣΤΙΝΑ

### Αριστοτέλης

Ο Αριστοτέλης γεννήθηκε το έτος 384 π.Χ. στα Αρχαία Στάγειρα της Χαλκιδικής, 55 χιλιόμετρα, ανατολικά, από τη σημερινή Θεσσαλονίκη. Ο πατέρας του Νικόμαχος ήταν γιατρός του βασιλιά της Μακεδονίας Αμύντα Γ', τον οποίο είχε πατέρα ο Φίλιππος. Ο Νικόμαχος, που κατά το Σουίδα είχε γράψει έξι βιβλία ιατρικής και ένα φυσικής, θεωρούσε πρόγονό του τον ομηρικό ήρωα και γιατρό Μαχάονα, το γιο του Ασκληπιού. Η μητέρα του Φαιστιάδα καταγόταν από τη Χαλκίδα και ανήκε κι αυτή, όπως και ο πατέρας του, στο γένος των Ασκληπιαδών. Το ενδιαφέρον του Αριστοτέλη, εν μέρει, για τη βιολογία, το απέκτησε από τον πατέρα του, καθώς οι Ασκληπιάδες, συνήθιζαν, να διδάσκουν στα παιδιά τους, από νεαρή ηλικία, ανατομία, λέγεται, επίσης, ότι ο Αριστοτέλης ενίοτε βοηθούσε και τον πατέρα του, όταν ήταν μικρός.

Ο Αριστοτέλης πρόωρα ορφάνεψε από πατέρα και μητέρα και την κηδεμονία του ανέλαβε ο φίλος του πατέρα του Πρόξενος, που ήταν εγκαταστημένος στον Αταρνέα της μικρασιατικής Αιολίδας, απέναντι από τη Λέσβο. Ο Πρόξενος, που φρόντισε τον Αριστοτέλη σαν δικό του παιδί, τον έστειλε στην Αθήνα σε ηλικία 17 ετών (367 π.Χ.), για να γίνει μαθητής του Πλάτωνα. Πράγματι, ο Αριστοτέλης σπούδασε στην Ακαδημία του Πλάτωνα επί 20 χρόνια (367 - 347), μέχρι τη χρονιά δηλ. που πέθανε ο δάσκαλός του. Στο περιβάλλον της Ακαδημίας άφησε κατάπληκτους όλους και τον ίδιο το δάσκαλό του, με την ευφυΐα και τη φιλοπονία του. Ο Πλάτωνας τον ονόμαζε "νουν της διατριβής" και το σπίτι του "οίκον αναγνώστου".

Όταν το 347 π.Χ. πέθανε ο Πλάτωνας, προέκυψε θέμα διαδόχου στη διεύθυνση της σχολής. Επικρατέστεροι για το αξίωμα ήταν οι τρεις καλύτεροι μαθητές του Πλάτωνα, ο Αριστοτέλης, ο Ξενοκράτης και ο Σπεύσιππος. Ο Αριστοτέλης τότε μαζί με τον Ξενοκράτη εγκατέλειψαν

την Αθήνα και εγκαταστάθηκαν στην Άσσο, πόλη της μικρασιατικής παραλίας, απέναντι από τη Λέσβο. Την Άσσο κυβερνούσαν τότε δύο πλατωνικοί φιλόσοφοι, ο Έραστος και ο Κορίσκος, στους οποίους είχε χαρίσει την πόλη ο ηγεμόνας του Αταρνέα και παλιός μαθητής του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη, Ερμίας. Οι δύο φίλοι, κυβερνήτες της Άσσου, είχαν ιδρύσει εκεί μια φιλοσοφική σχολή, ως παράρτημα της Ακαδημίας.

Στην Άσσο ο Αριστοτέλης δίδαξε τρία χρόνια και μαζί με τους φίλους του κατόρθωσε ό,τι δεν μπόρεσε ο Πλάτωνας. Συνδέθηκαν στενά με τον Ερμία και τον επηρέασαν τόσο, ώστε η τυραννία του να καταστεί ηπιότερη και δικαιότερη. Το τέλος του τυράννου όμως ήταν τραγικό. Επειδή προέβλεπε την εκστρατεία των Μακεδόνων στην Ασία, συμάχησε με το Φίλιππο. Γι' αυτό τον συνέλαβαν οι Πέρσες και τον θανάτωσαν με μαρτυρικό σταυρικό θάνατο.

Το 345 π.Χ. ο Αριστοτέλης, ακολουθώντας τη συμβουλή του μαθητή του Θεόφραστου, πέρασε απέναντι στη Λέσβο και εγκαταστάθηκε στη Μυτιλήνη, όπου έμεινε και δίδαξε μέχρι το 342 π.Χ. Στο μεταξύ είχε παντρευτεί την βιολόγο Πυθιάδα, που ήταν ανιψιά και θετή κόρη του Ερμίας, από την οποία απέκτησε κόρη που πήρε το όνομα της μητέρας της. Μετά το θάνατο της πρώτης του συζύγου ο Αριστοτέλης συνδέθηκε αργότερα στην Αθήνα με τη Σταγειρίτισσα Ερπυλλίδα, από την οποία απέκτησε ένα γιο, το Νικόμαχο. Το 342 π.Χ. τον προσκάλεσε ο Φίλιππος στη Μακεδονία, για να αναλάβει τη διαπαιδαγώγηση του γιου του Αλέξανδρου, που ήταν τότε μόλις 13 χρονών. Ο Αριστοτέλης άρχισε με προθυμία το έργο της αγωγής του νεαρού διαδόχου. Φρόντισε να του μεταδώσει το πανελλήνιο πνεύμα και χρησιμοποίησε ως παιδευτικό όργανο τα ομηρικά έπη. Η εκπαίδευση του Αλέξανδρου γινόταν άλλοτε στην Πέλλα και άλλοτε στη Μίεζα, μια κωμόπολη της οποίας τα ερείπια έφερε στο φως η αρχαιολογική σκαπάνη· βρισκόταν στους πρόποδες του βουνού πάνω

στο οποίο είναι χτισμένη η σημερινή Νάουσα της Μακεδονίας. Εκεί το 341 π.Χ. πληροφορήθηκε το θάνατο του Ερμιά.

Ο Αριστοτέλης έμεινε στη μακεδονική αυλή έξι χρόνια. Όταν ο Αλέξανδρος συνέτριψε την αντίσταση των Θηβαίων και αποκατέστησε την ησυχία στη νότια Ελλάδα, ο Αριστοτέλης πήγε στην Αθήνα (335 π.Χ.) και ίδρυσε δική του φιλοσοφική σχολή. Για να εγκαταστήσει τη σχολή του διάλεξε το Γυμνάσιο, που λεγόταν και Λύκειο, ανάμεσα στο Λυκαβηττό και τον Ιλισό, κοντά στην πύλη του Διοχάρη. Ο χώρος του Γυμνασίου βρέθηκε πρόσφατα στις ανασκαφές, για την ανέγερση του νέου Μουσείου Γουλανδρή, πίσω από το Βυζαντινό Μουσείο Αθηνών, στην οδό Ρηγίλλης. Ο ιστορικός αυτός αρχαιολογικός χώρος διασκευάζεται έτσι ώστε να γίνει επισκέψιμος. Εκεί υπήρχε άλσος αφιερωμένο στον Απόλλωνα και τις Μούσες. Με χρήματα που του έδωσε άφθονα ο Αλέξανδρος, ο Αριστοτέλης έχτισε μεγαλόπρεπα οικήματα και στοές, που ονομάζονταν "περίπατοι". Ίσως γι' αυτό η σχολή του ονομάστηκε Περιπατητική Σχολή και οι μαθητές του περιπατητικοί φιλόσοφοι.

Η οργάνωση της σχολής είχε γίνει κατά τα πρότυπα της Πλατωνικής Ακαδημίας. Τα μαθήματα για τους προχωρημένους μαθητές γίνονταν το πρωί ("εωθινός περίπατος") και για τους αρχάριους το απόγευμα ("περί το δειλινόν", "δειλινός περίπατος"). Η πρωινή διδασκαλία ήταν καθαρά φιλοσοφική ("ακροαματική"). Η απογευματινή "ρητορική" και "εξωτερική".

Η σχολή είχε μεγάλη βιβλιοθήκη και τόσο καλά οργανωμένη, ώστε αργότερα χρησίμευσε ως πρότυπο για την ίδρυση των βιβλιοθηκών της Αλεξάνδρειας και της Περγάμου. Ο Αριστοτέλης μάζεψε χάρτες και όργανα χρήσιμα για τη διδασκαλία των φυσικών μαθημάτων. Έτσι σύντομα η σχολή έγινε περίφημο κέντρο επιστημονικής έρευνας. Στα δεκατρία χρόνια που έμεινε ο Αριστοτέλης στην Αθήνα δημιούργησε

το μεγαλύτερο μέρος του έργου του, που προκαλεί το θαυμασμό μας με τον όγκο και την ποιοτική του αξία. Γιατί είναι άξιο απορίας, πώς ένας άνθρωπος σε τόσο λίγο χρονικό διάστημα συγκέντρωσε και κατέγραψε τόσες πολλές πληροφορίες.

Το 323 π.Χ. με την είδηση του θανάτου του Μ. Αλεξάνδρου οι οπαδοί του αντιμακεδονικού κόμματος νόμισαν ότι βρήκαν την ευκαιρία να εκδικηθούν τους Μακεδόνες στο πρόσωπο του Αριστοτέλη. Το ιερατείο, με εκπρόσωπό του τον ιεροφάντη της Ελευσίνας Δήμητρας Ευρυμέδοντα, και η σχολή του Ισοκράτη, με το Δημόφιλο, κατηγόρησαν τον Αριστοτέλη για ασέβεια ("γραφή ασεβείας"), επειδή είχε ιδρύσει βωμό στον Ερμία, είχε γράψει τον ύμνο στην Αρετή και το επίγραμμα στον ανδριάντα του Ερμία, στους Δελφούς. Ο Αριστοτέλης όμως, επειδή κατάλαβε τα πραγματικά κίνητρα και τις αληθινές προθέσεις των μηνυτών του, έφυγε για τη Χαλκίδα, προτού γίνει η δίκη του (323 π.Χ.). Εκεί έμεινε, στο σπίτι που είχε από τη μητέρα του, μαζί με τη δεύτερη σύζυγό του την Ερπυλλίδα και με τα δύο του παιδιά, το Νικόμαχο και την Πυθιάδα.

Ο Αριστοτέλης απεβίωσε μεταξύ πρώτης και εικοστής δευτέρας Οκτωβρίου του έτους 322 π.Χ. στη Χαλκίδα από στομαχικό νόσημα, μέσα σε θλίψη και μελαγχολία. Το σώμα του μεταφέρθηκε στα Στάγειρα, όπου θάφτηκε με εξαιρετικές τιμές. Οι συμπολίτες του τον ανακήρυξαν "οικιστή" της πόλης και έχτισαν βωμό πάνω στον τάφο του. Στη μνήμη του καθιέρωσαν γιορτή, τα "Αριστοτέλεια", και ονόμασαν έναν από τους μήνες "Αριστοτέλειο". Η πλατεία όπου θάφτηκε ορίστηκε ως τόπος των συνεδρίων της βουλής.

Στα τέλη Μαΐου του 2016, ο αρχαιολόγος Κωνσταντίνος Σισμανίδης ανακοίνωσε ότι οικοδόμημα το οποίο βρέθηκε στα Στάγειρα της Χαλκιδικής, κοντά στην σημερινή Ολυμπιάδα ανήκει στον τάφο του Αριστοτέλη. Ο Σισμανίδης θεωρεί ότι έχει ισχυρές ενδείξεις για αυτό.

Φεύγοντας από την Αθήνα, διευθυντή της σχολής άφησε το μαθητή του Θεόφραστο, που τον έκρινε ως τον πιο κατάλληλο. Έτσι το πνευματικό ίδρυμα του Αριστοτέλη εξακολούθησε να ακτινοβολεί και μετά το θάνατο του μεγάλου δασκάλου.

Μετά τον θάνατο του Πλάτωνα, φεύγει από την Αθήνα και κατόπιν εντολής του Φιλίππου, αναλαμβάνει το 343 π.Χ./42 τη διδασκαλία του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Σύμφωνα με την Εγκυκλοπαίδεια Μπριτάνικα: «ο Αριστοτέλης υπήρξε ο πρώτος γνήσιος επιστήμονας στην ιστορία... και κάθε κατοπινός επιστήμονας του οφείλει κάτι»

Ως διδάσκαλος του Μεγάλου Αλεξάνδρου, ο Αριστοτέλης, απέκτησε διάφορες ευκαιρίες και αφθονία προμηθειών. Έτσι, ίδρυσε μια βιβλιοθήκη στο Λύκειο, η οποία έγινε αρωγός στην παραγωγή εκατοντάδων έργων του. Το γεγονός ότι υπήρξε μαθητής του Πλάτωνα, τον οδήγησε στις απόψεις του πλατωνισμού, αργότερα, όμως, μετά τον θάνατο του Πλάτωνα, οδηγήθηκε, περισσότερο, σε εμπειρικές μελέτες και μετατοπίζεται από τον πλατωνισμό στον εμπειρισμό. Πίστευε ότι οι ιδέες και οι γνώσεις όλων των λαών βασιζόταν, τελικά, στην αντίληψη. Στις απόψεις του, για τις φυσικές επιστήμες, βασίστηκαν πολλά έργα του.

Μαζί με το δάσκαλό του Πλάτωνα αποτελεί σημαντική μορφή της φιλοσοφικής σκέψης του αρχαίου κόσμου, και η διδασκαλία του διαπερνούσε βαθύτατα τη δυτική φιλοσοφική και επιστημονική σκέψη μέχρι και την Επιστημονική Επανάσταση του 17ου αιώνα. Υπήρξε φυσιοδίφης, φιλόσοφος, δημιουργός της λογικής και ο σημαντικότερος από τους διαλεκτικούς της αρχαιότητας.

Το σύνολο της επιρροής του συχνά τον κατατάσσει μεταξύ των κορυφαίων παγκοσμίων προσωπικοτήτων όλων των εποχών με τη

μεγαλύτερη επιρροή, μαζί με τον δάσκαλο του, τον Πλάτωνα, και τον μαθητή του, τον Μέγα Αλέξανδρο.

Ο Αριστοτέλης δεν έδειξε ενδιαφέρον στη δημοσίευση των έργων του με αποτέλεσμα να μην υπάρχουν σήμερα διαθέσιμα πολλά από αυτά. Ποτέ δε δημοσίευσε τα βιβλία του, εκτός από τους διαλόγους του. Η ιστορία των πρωτότυπων συγγραμμάτων του περιγράφεται από τον Στράβωνα στην "Γεωγραφία" του και από τον Πλούταρχο στο βιβλίο Βίοι Παράλληλοι, Σύλλας.

Οι Αλεξανδρινοί υπολόγιζαν ότι ο Αριστοτέλης έγραψε 400 περίπου συνολικά βιβλία. Ο Διογένης ο Λαέρτιος υπολόγισε το έργο του σε στίχους και βρήκε ότι έφταναν τις 45 μυριάδες, επακριβώς 445.270 στίχους. Μεγάλο μέρος από το έργο του αυτό χάθηκε. Ανήκε στην κατηγορία των δημόσιων ή "εξωτερικών" μαθημάτων και ήταν γραμμένα σε μορφή διαλογική. Από αυτά σώθηκε μόνο η Αθηναίων Πολιτεία, σ' έναν πάπυρο που βρέθηκε στην Αίγυπτο. Τα σωζόμενα σήμερα έργα του αντιστοιχούν στη διδασκαλία που ο Αριστοτέλης έκανε στους προχωρημένους μαθητές του και που λέγονται "ακροαματικές ή εσωτερικές". Γι' αυτό και είναι γραμμένα σε συνεχή λόγο και όχι σε διάλογο. Ο κατάλογος του Ησυχίου (είναι προσηρητημένος στη Βιογραφία του Αριστοτέλη) περιλαμβάνει 197 τίτλους συγγραφών και ουσιαστικά συμπίπτει με τον κατάλογο του Διογένη Λαέρτη. Η συνηθέστερη κατάταξή τους είναι η ακόλουθη:

- ✚ "Περί Ερμηνείας"
- ✚ "Κατηγορίαι"
- ✚ "Αναλυτικά Πρότερα"[28]
- ✚ "Αναλυτικά Ύστερα"
- ✚ "Τοπικοί και Σοφιστικοί Έλεγχοι"
- ✚ Φυσική ακρόαση" (βιβλία 8)
- ✚ "Περί ουρανού" (βιβλία 4)
- ✚ "Περί γενέσεως και φθοράς" (βιβλία 3)
- ✚ "Μετεωρολογικά" (βιβλία 4)
- ✚ "Περί ζώων ιστορίας" (βιβλία 10)
- ✚ "Περί ζώων μορίων" (βιβλία 4)
- ✚ "Περί ζώων πορείας" (1 βιβλίο)

- ✦ "Περί ζώων κινήσεως"
- ✦ "Περί ζώων γενέσεως" (βιβλία 5)
- ✦ "Περί φυτών"
- ✦ "Περί ψυχής" (βιβλία 3)
- ✦ "Περί αισθήσεως και αισθητών"
- ✦ "Περί μνήμης και αναμνήσεως"
- ✦ "Περί ύπνου και εγρηγορήσεως"
- ✦ "Περί ενυπνίων"
- ✦ "Περί μαντικής της εν τοις ύπνοις"
- ✦ "Περί μακροβιότητος και βραχυβιότητος"
- ✦ "Περί ζωής και θανάτου"
- ✦ "Περί αναπνοής"
- ✦ "Περί πνεύματος"

Από το Μετά τα φυσικά ή πρώτη φιλοσοφία, όπως το αποκαλούσε ο Αριστοτέλης προήλθε ο όρος "μεταφυσική" των νεότερων χρόνων. Στα 12 βιβλία που ακολουθούν τα Φυσικά προσθέτουν συνήθως και τη διατριβή "Περί Μελίσσου, Ξενοφάνους και Γοργίου". Στην ομάδα αυτή των έργων του ο Αριστοτέλης εξετάζει τις πρώτες αρχές όλων των όντων και των "κινουμένων" και των "ακινήτων".

- ✦ "Ηθικά Ευδήμεια" (βιβλία 7)
- ✦ "Ηθικά μεγάλα" (βιβλία 2)
- ✦ "Ηθικά Νικομάχεια" (βιβλία 10)







